

УДК 81'282(038)

МАТЕРІАЛИ ДО СЛОВНИКА ГОВІРКИ СЕЛА ПІЩАНИЙ БРІД ДОБРОВЕЛИЧКІВСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ. А

Тетяна Громко

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
Україна, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1
e-mail: gromkotv@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4661-4302

У статті запропоновано фрагмент словника говірки села Піщаний Брід Добровеличківського району Кіровоградської області (Центральна Україна) як продовження сучасних підходів до лексикографічного опрацювання лексики мовлення мешканців одного населеного пункту. Разом з апелювальною лексикою у словник введено й оніми (вуличні прізвиська, мікротопоніми, топоніми, клички тварин), а також фразеологізм, узвичаєні вислови. Стаття є першою спробою уведення до наукового обігу діалектних слів говірки, які починаються на літеру А. Кожна словникова стаття ілюстрована максимальною кількістю значень, зафіксованих у говірі, прикладів-цитат із розмовного діалектного мовлення, особливо при тих значеннях, які можуть відрізнятися від значень певної лексеми у літературній мові.

Ключові слова: українська діалектологія, словник, лексикографія, фразеологізм, діалектне мовлення, говірка, село Піщаний Брід.

МАТЕРИАЛЫ К СЛОВАРЮ ГОВОРА СЕЛА ПЕСЧАНЫЙ БРОД ДОБРОВЕЛИЧКОВСКОГО РАЙОНА КИРОВОГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ. А

Татьяна Громко

Центральноукраинский государственный педагогический университет имени Владимира Винниченко
Украина, г. Кропивницкий, ул. Шевченко, 1
e-mail: gromkotv@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4661-4302

В статье предложен фрагмент словаря говора села Песчаный Брод Добровеличковского района Кировоградской области (Центральная Украина) как продолжение современных подходов к лексикографической обработке лексики речи жителей одного населенного пункта. Вместе с апелювальной лексикой в словарь введено и оним (уличные прозвища, микротопонимы, топонимы, клички животных), а также фразеологизмы, общепринятые выражения. Статья представляет собой первую попытку введения в научный оборот диалектных слов говора, которые начинаются буквой А. Каждая словарная статья иллюстрирована максимальным количеством значений, зафиксированных в говоре, примеров-цитат из разговорной диалектной речи, особенно при тех значениях, которые могут отличаться от значений определенной лексеми в литературном языке.

Ключевые слова: украинская диалектология, словарь, лексикография, фразеологизм, диалектное явление, говор, село Песчаный Брод.

MATERIALS TO LEXIS OF PISHCHANYI BRID VILLAGES OF DOBROVELYCHKIVKA DISTRICT, KIROVOGRAD REGION. A

Tetiana Hromko

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University
Ukraine, Kropivnitsky, Shevchenko Str., 1,
e-mail: gromkotv@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4661-4302

Introduction. Description of vocabulary in the form of dictionaries, although it has gains in Ukrainian dialectology, is not systematic. The problem in this direction is still the lack of a theoretical basis for compiling this type of dialect dictionaries, unifying the description and stratigraphy of lexicographic works.

Purpose. The purpose of the article is to present the vocabulary of modern speech of the inhabitants of one village as fully as possible. As the Central Ukrainian region, in particular the Kirovograd region, is poorly researched in dialectical terms, with the exception of our studies of the geographical vocabulary of Central Ukraine - "Dictionary of folk geographical terms of Kirovograd region" (Kyiv - Kirovograd 1999) and monography "Semantic features of folk geographical terminology of Ukrainian language" (Kirovograd, 2000), which determines the urgency of the problem.

Methods. Descriptive, structural, techniques of functional-semantic analysis.

Results. The village is located on the banks of the river Chorny Tashlyk. It was founded by Moscow, Kaluga and Chernihiv provinces natives on the border of the Novoslobid Cossack Regiment as a settlement in the 1950s.. Subsequently, it became a military settlement, and the peasants were mainly engaged in agriculture. The history of the village demonstrates the peasants' protests against the occupation regimes, the migration of the population, the participation of the locals in all events of the state, and the active development of local rural infrastructure and much more other.

A fragment of the vocabulary of the village of Pishchanyy Brid of the Dobrovelychkiivskiy district of the Kirovograd region (Central Ukraine) is proposed as a continuation of modern approaches to the lexicographic elaboration of the vocabulary of speech of the inhabitants of one settlement.

Each vocabulary article is illustrated with the maximum number of values, recorded in the speech, examples of quotations from spoken dialect, especially at those values, that may differ from the values of a given token in literary language. The register words are in bold in Ukrainian alphabet without extra emphasis. After the word in square brackets, transcription with the obligatory emphasis and other audio features of the tokens are given.

Phonetic phenomena are recorded in the speech: palatalization, substitutions, especially in words of foreign origin. The lexemes are also of interest from a morphological point of view. If the word is ambiguous, all the meanings of the tokens known to the author are stated. These values are separated by Arabic numerals. Together with the appellative vocabulary, the dictionary (street names, microtoponyms, toponyms, animal names), phraseology and common words were also introduced into the dictionary.

Originality. The article is the first attempt to introduce dialect words to the scientific dialect beginning with the letter A. The author of the article, originally from Pishchanyy Brid, began to write down the materials in the filing cabinet, text file for the proposed dictionary since 1990. This, in her words, is an attempt to "write a dialectical picture of her village".

Key words: Ukrainian dialectology, dictionary, lexicography, phraseology, dialect fact, dialectal speech, Pishchanyy Brid village.

Постановка наукової проблеми та її значення. Дескрипція говірки у формі словників, хоча й має здобутки в українській діалектології, однак не є системною. Проте такі описи, і як зазначають мовознавці [11, с.79], і на наше переконання, є перспективною ділянкою наукової роботи. Проблематичними у

цьому напрямку досі залишається відсутність теоретичного підґрунтя при укладанні такого типу діалектних словників, уніфікації опису та стратиграфії лексикографічних праць.

Аналіз досліджень цієї проблеми. В Україні традиція вивчати окремі говірки досить давня (див., напр.: [9; 10; 2]). Сьогодні можна констатувати її відновлення, продовження, активний розвиток. В останні роки опубліковано низку словників, які віддзеркалюють мовлення носіїв окремої говірки: це відомі словники [14], а також численні постатейні лексикографічні дописи «Лексика села Стриганці як об'єкт лексикографічного опрацювання» [12]. Вони спонукають інших українських діалектологів до формування кадастру загальномовного діалектного словника [15, с.83].

Теоретичні засади з докладним аналізом лексикографічних праць, які висвітлюють специфічні особливості окремих говірок, здійснено у статті К. Глуховцевої «Говірка як об'єкт діалектологічних досліджень» [1]. Характеристику окремих діалектних словників такого типу подала Н. Хобзей у розвідці «Сучасне українське діалектне словництво» [16].

Мета і завдання статті. Мета статті – якнайповніше представити лексику сучасного мовлення мешканців одного села. У зв'язку з поставленою метою визначено такі завдання: а) у межах кожної словникової статті подавати фонетичний запис, за зразком словників І.В.Сабадоша [14] та Осташів [11; 12]; б) словникові статті, за окремими винятками, супроводжуються цитатами із розмовного мовлення, які містять достатній для розуміння значення реєстрового слова контекст; в) до словника, крім повнозначних слів, відображати службові частини мови та вигуки, зафіксовані в говірці; г) разом із апелятивною лексикою у словник ввести й оніми: імена, прізвища, вуличні прізвиська, мікротопоніми; д) подавати у словнику максимальну кількість місцевих фразеологізмів та узвичаєних висловів, розшифровуючи значення кожного із них.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Об'єктом дослідження обрано говірку села Піщаний Брід Добровеличківського району Кіровоградської області, що локалізована в північно-західній частині степового говору південно-східного наріччя України. Це

й відрізняє її від попередніх дескрипцій. Адже центральноукраїнський регіон, зокрема Кіровоградська область, є малодослідженим в діалектологічному відношенні.

Село розташоване на березі річки Чорний Ташлик, за 16 км від районного центру селища Добровеличківка, за 72 км від обласного центру м. Кропивницького, за 9 км від залізничної станції Помічної. Територія сучасного села з часу виникнення Нової Січі входила до складу Буго-Гардівської паланки, що межувала з польським кордоном. Бродом через Чорний Ташлик гайдамаки переправлялися на Правобережну Україну для боротьби з польською шляхтою [8, с.245]. На кордоні Новослобідського козацького полку. У 50-х роках XVIII ст. вихідці з Московської, Калузької та Чернігівської губерній заснували тоді слободу Піщаний Брід. Перша офіційна згадка про Піщаний Брід датована 1764 роком, коли він увійшов до складу Єлисаветинської провінції новоутвореної Новоросійської губернії [8, с.245]. Населення шанця, як з того часу стала іменуватися слобода, було включено до Єлисаветградського пікінерського полку. Шанець поділявся на сотні, або кутки: Шламбове, Метанівка, Сірівчина й Циганка. Два останні збереглися й до нині у формах *Сірівщина* й *Циганка*.

Після ліквідації військових поселень жителів Піщаного Броду перевели до розряду земельних селян. Історія села демонструє і виступи селян проти окупаційних режимів (наприклад, родом звідси була дружина Нестора Махна Галина Кузьменко), і міграцію населення зі свого населеного пункту, а також приїзд сюди молдаван і гагаузів 40-і роки XX ст., й участь місцевих жителів у всіх подіях держави (перша та друга світові війни, сучасні події на Сході України), й активний завжди розвиток місцевої сільської інфраструктури (з 1894 року перша земська 2-класна церковнопарафіяльна школа з бібліотекою, а з 1902 року – лікарня; 30-50-і роки – мостобудівництво, електростанція, поштове відділення, ряд комунально-побутових приміщень та культурно-освітніх закладів, 70-і – відкриття спеціалізованої допоміжної школи-інтернату, 90-і – аграрний ліцей) та багато іншого.

Життя піщанобрідців, а що цікаво для нас, їх говірка, на жаль, досі ніким не описувалася, за винятком наших одиничних розвідок [4], з дочкою-школяркою

Є.А.Громко [3], а також в контексті наших досліджень географічної лексики Центральної України – «Словник народних географічних термінів Кіровоградщини» (1999) [5] та монографії «Семантичні особливості народної географічної термінології Центральної України (на матеріалі Кіровоградщини)» (Кіровоград, 2000) [6], що й визначає актуальність проблеми.

Між тим, селяни відкриті до спілкування, виявляють себе як надзвичайно цікаві співрозмовники, що мають почасти свої характери. Вони завжди були патріотами свого села, повноцінними особистостями і колоритними мовцями. Вони зберігають пам'ять про свої роди, своє коріння і намагаються передати ці знання нащадкам, зберегти традиції, навіть якщо вони привезені. Водночас вони відкриті до світу, до досягнень науково-технічного розвитку, сприймають усе нове і прагнуть іти в ногу із часом, із поступом.

Автор статті, родом з Піщаного Броду, почала записувати матеріали до картотеки, текстотеки для пропонованого словника з 1990 року. Мотивом перших записів було поповнення сімейного архіву за запропонованою «Програмою для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови» Й.О.Дзєндзелівського [7] (на жаль, село не увійшло до переліку населених пунктів Кіровоградщини, обов'язкових для збирання діалектного матеріалу в рамках тогочасної діалектологічної практики Кіровоградського державного педагогічного інституту ім.О.С.Пушкіна [13]); пізніше – це спроба «написання діалектологічної картини свого села» (Т.Г.), а останнє десятиліття – це практично безперевна робота зі збору матеріалу усіма способами, засобами, методиками (наприклад, [МСУГ(Громко,2017)]), актуальними для української діалектологічної науки в наш час.

У міру відсутності на початках нашої роботи технічних засобів (магнітофонів, диктофонів), записи здійснювалися графічно, фонетичною транскрипцією. Тому вважаємо за потрібне опублікування усіх зібраних нами в різний час матеріалів до Словника говірки села Піщаний Брід Добровеличківського району Кіровоградської області. Реєстром слів на букву «А», як ще робили Р.Осташ та Л.Осташ [12], розпочнемо виклад словника говірки села Піщаний Брід Добровеличківського району Кіровоградської області.

Структура словникової статті

Реєстрові слова подано великими літерами жирним шрифтом за українською абеткою без надрядкового наголосу. Після реєстрового слова у квадратних дужках наведено транскрипцію з обов'язковим позначенням наголосу та інших звукових особливостей лексеми.

У говірці ненаголошені звуки [e], [u] звучать невиразно, часто наближаються або й переходячи до [u], [i], [e]. Зафіксовані також явища: акання, палаталізації [p]: АРИНДАТОРЬ [арин^ддатор'] «Орендар», субституції АХТОБУЗ [ах^ттобуз], АФТОБУС [аф^ттобус] та інші фонетичні явища, особливо у словах іншомовного походження: АПЕНДИЦІТ [апи^ндиц'іт], АМПИДИЦІТ [ампи^ндиц'іт], АЛЄЯ [ал'ейа], які становлять інтерес як з фонетичного, так і з морфологічного погляду – АЛЮМІНЬ [ал'ум'ін'], 'а, ж., рідко; АДРИСЬ [адрис'], а, ж., рідко. Адреса. Після квадратних дужок подано ремарки: для іменника – вказівка на закінчення родового відмінка однини, вказівка на рід (ч., ж., с., при іменникові спільного роду – сп. р.); для дієслова – вказівка фрагменту фіналі закінчення 1-ї та 2-ї особи однини та на вид (док., недок.); для прикметника – вказівка на частиномовну приналежність. Прикметники подано у формі чоловічого роду, після того через коми вказано закінчення жіночого та середнього родів; для інших частин мови – вказівка на частиномовну приналежність, типи, розряди. Якщо слово багатозначне, викладено всі відомі автору значення лексеми. Ці значення відокремлено арабськими цифрами, а також до словникової статті уведено фразеологічні одиниці й узвичаєні вислови: АМЕРИКАНКА [амери^нканка], и, ж. 1. Жін. до АМЕРИКАНИЦЬ. ♦ Як американка – яскрава. 2. Сорт картоплі з рожевою шкіркою. 3. перен. Коротка кофтинка, популярна у 80-х роках минулого століття. Уж амери^нканках на танц'і йдуть д'їу^нки.; АНЬКИН [Ан'кин], а, е, прикм. Який належить або властивий Аньці. Див. АНЬКА. ▲ Анькина душа – безчесна людина. ▲ Анькин хлопець – невизначений чоловік, невідома людина. Омоніми подано в окремих статтях із числовим позначенням індексу праворуч: АБИ¹ [а'би], спол. 1. підр. умови. Якби. 2. підр. допуст. Хоча б, хоч би. 3. підр. мети. Щоб.

АБИ² [а'би], част. 1. Щоб. ♦ **Аби день до вечора [робити]** – [працювати] знічев'я, відбуваючи. 2. Хай, нехай. Усі умовні скорочення подано окремим списком.

Умовні скорочення

вл. н. – власна назва; *вул.* – вуличне; *див.* – дивись; *дит.* – дитяче мовлення; *дієприкм.* – дієприкметник; *док.* – доконаний вид; *ж.* – жіночий рід; *жарт.* – жартівливе; *згруб.* – згрубіле; *змениш.-пестл.* – зменшувально-пестливе; *мн.* – множина; *недок.* – недоконаний вид; *перен.* – переносне значення; *пестл.* – пестливе; *порядк.* – порядковий; *прикм.* – прикметник; *присл.* – прислівник; *с.* – середній рід; *ч.* – чоловічий рід; *числ.* – числівник; ♦ – фразеологічні одиниці; ▲ – узвичаєні вислови.

А

А¹ [а]. Назва першої букви українського алфавіту. ♦ **Од А до Я** – від початку (події) до кінця. *П'ід'іт' / ку'ма/ до них на с'вайбу/ і шоб розка'зали ме'н'і/ од А до Я/ як було.*

А² [а], *спол. протист.* А. *Ку'ма 'лайіт' йо'го/ а в'ін с'пит' со'б'і.*

А-А [а-а!], *виг., дит.* Уживається при заколисуванні дитини.

АБАЖУР [аба'жур], а, ч. Люстра. *Ку'пила 'л'устру на три 'ланпоч'к'і.*

АБИ¹ [а'би], *спол.* 1. *підр. умови.* Якби. *А'би здо'ровл'а/ з'рош'і 'будут'.* 2. *підр. допуст.* Хоча б, хоч би. *А'би 'д'іти 'виросли/ то 'легч'е було б.* 3. *підр. мети.* Щоб. *А'би ди'тина не п'лакала/ воз'ми її на 'руки. А'би ж 'т'іки ж ўсе було же ж нор'мал'но.*

АБИ² [а'би], част. 1. Щоб. *А'би те'бе та ї ли'ха го'дина поб'рала!* (прокльон). ♦ **Аби день до вечора [робити]** – [працювати] знічев'я, відбуваючи. *'Робл'ат' а'би 'ден' до 'веч'ора.* 2. Хай, нехай. *А'би во'но гет' не так/ ро'би/ як 'кажут'.*

АБИРКОСИ [абир'коси], *мн.* Лісосмуга із дикими абрикосами [МСУГ(Громко,2017), с.206].

А-БИРЬ [а'бир'!], *виг.* Для відганяння овець. *А'бир'!/ А'бир'!/ Бач'у/ шо го'лодн'і!*

АБИРЬКОСА [абир'коса], и, ж., *бот.* Див. **АБРИКОСА** *Абир'кос 'поўно/ 'т'іки 'дич'ки/ 'косточ'ка ни од'луш'пуйіц'а од м'йакот'і.*

А-БИРЯ [а'бир'а!], виг. Для відганяння овець, ягнят. *А'бир'а оц':уда!*

АБИРЯТИ [аби'р'ати], 'р'айу, 'р'айш, недок. Відганяти (овець). *Йа аби'р'ала йім/ аби'р'ала/ а во'ни сто'ят'/ йак ў'копан'і.*

АБИШО [а'бишо], присл. Як-небудь. *А'бишо 'робит'// 'лодир'/ 'можна ска'зат'.*

АБО-АБО [або-або], присл. На вибір. *Р'ішай/ роб'иш ч'и н'е/або-або.*

АБРИКОСА [абри'коса], и, ж., бот. Абрикос звичайний, *Armeniaca vulgaris* Lat. *Абри'кос у ц'ом 'год'і шос' 'мало.*

АБРОЗІЯ [аб'роз'ія], йі, ж., бот., рідко. Див. **АМБРОЗІЯ**. *Д'ід 'лист'а аб'роз'іі 'сушит'/ шоб 'йади сво'їі зр'обит'/ од коло'рац'кого жу'ка.*

АБУКА [абука], и, ж., дит. Яблуко. *Даї'дит'і 'абуки!*

АВА [ава], и, ж., дит. Собака. *Каї! Там 'ава!*

АВАНС [а'ванс], а, ч. 1. *Аванс*. *Пот'ратила вес' а'ванс*. 2. Позичка. *Ў 'матер'і а'ванс ў'з'ала.*

АВАРІЯ [а'вар'ія], йі, ж. 1. Аварія. *На у'глу 'коло аўто'саціїі та'ка ве'лика а'вар'ія*. 2. перен., дит. Прикрій випадок. *Не до'б'ігла до гори'ка/ а'вар'ія слу'ч'илас'.*

АВГУСТ [аўгуст], а, ч. Серпень. *Ў'аўгус'т'і ро'диўс'а Ва'л'ер'ії.*

АВГУСТОВСЬКИЙ [аўгустоўс'кий], а, е, прикм. Серпневий; який народився в серпні. Див. **АВГУСТ**. *Кро'л'і о'ц'і сла'б'ін'к'і/ аўгустоўс'к'і.*

АВЄКІНША [А'в'екінша], і, ж. 1. вл. н.. Прізвисько жінки Авекін. *А'в'ек'інша не 'маїе ді'теї*. 2. вл. н., ваконім. Кличка корови, у якої господарка **АВЄКІНША** 1. *Йа А'в'ек'іншину 'л'убл'у ди'виц'а/ із д'ругих ко'р'іў/ 'ч'іста та'ка/ у'хож'ина.*

АВО [аво], дит., присл. Ось тут (у грі в піжмурки). *А'во во'на!* (до дитини).

АВОСЬКА [авос'ка], и, ж. Сітка для перенесення овочів. *Ў а'вос'к'і ж ўсе 'видно/ шо не'сеи.*

АВТОМАТ [аўто'мат], а, ж. Автоматичний пристрій. *Це те'пер у'же/ і ма'шинка аўто'мат/ і м'ясо'рубка.*

АВТОМАШИНА [аўтома'шина], и, ж. Машина. *При'їхали 'д'іти йі'її/ та'к'і ба'гат'і/ на аўтома'шин'і/ з Й'ужноук'райн'с'кого.*

АВТОР [ʼавтор], а, ч., мн. [ʼаўтор'і]. Автор. Там/ ка'жис' / два 'аўтори/ ў ц'і к'нижк'і.

А-ВУР [ʼавур!], виг. Для відганяння голубів. А'вур! / 'гон'у їх/ а во'ни с'вої/ ну/ 'голуби/ 'дика ж п'таха.

АГА [ʼага], част. ствердж. Так. І'деш? – А'га.

А-ГАЙ-ГАЙ [а-гай-гай!], виг. Для відганяння хижих птахів від курей, курчат, коли відходять на велику віддаль, або попереджають про наближення небезпеки. Та'ке шос' / 'нач'е о'рел/ ч'і шо/ при'ле'т'іло// а йа кри'ч'у йо'му/ а-гай-гай! / шоб же'ж не ўфа'тило кур'ч'а йа'ке.

А-ГИЛЬ [ʼа-гил'!], виг. Для відганяння гусей, качок. А-'гил'! / 'б'ісов'і 'гуси// це 'Шури'н'і / та'к'і 'сил'н'і з'о'бами/ шо аж 'моркву пови'ри'вали на го'род'і.

А-ГИЛЯ [ʼа-гил'а!], виг. Для відганяння гусей, качок. А-'гил'а! / 'пастис' і'д'іт/ за во'рота. Йа о'то 'рано/ а-'гил'а! / 'вигнала їх (гусей) на 'р'іч'ку/ і во'ни аж у о'б'ід і'дут' до 'хати.

АГРАНОМ [агра'ном], а, ч. Агроном. При'шоў агра'номом ў кол'госп/ так і проро'биў 'сорок год.

АГРАНОМША [агра'ном], а, ж. 1. Жінка-агроном. Агра'номшої важко бут' / од'н'і ж мужи'ки кру'гом. 2. Дружина агронома. Ус'і ў'дови/ а 'Шура агро'номша.

АГРУС [ʼагрус], а, ч., бот. Агрус. Див. **АГРУС**.

АГРУС [ʼагрус], а, ч., бот. Агрус, *Ribes uva-crispa*.

АГУ [ʼагу!], дит., виг. Для загравання до дитини, для прохання посміятися разом. А'гу! До 'нейі/ а во'на/ пр'ам ри'гоч'е.

А-ГУШ [ʼа-гуш!], виг. Для відганяння лошат. А-'гуш! до ло'шати кри'ч'али/ бо б'і'жит' же ж/ ко'бил'і п'р'амо п'ід но'гами/ не пон'і'має.

АГРУС [ʼагрус], а, ч., бот. Агрус, *Ribes grossularia* L. І 'агрус 'кажут' / і 'агрус// хто йак 'хоч'е/ так і зве йо'го.

АД¹ [ад], а, ж. Пекло. У ад 'п'і'деш за б'рехн'і.

АД² [ад!], виг. Геть. Ад! од 'нейі/ во'на ж ма'нен'ка!

АДЕС [А|дес], у, ч., топонім. Одеса. Див. **АДЕСА**. *Наш 'Кол'а по'їїхаў ў А|дэс/ мото|цикол куп'л'ат'. До А|десу от'с'уда/ к'ілометр'іў сто п'ід'іс'ат 'будит'/ йак'шо 'ч'ериз по'л'а.*

АДЕСА [А|деса], и, ж., топонім., рідко. Одеса. *Уў А|десу посту'пайут'/ шоб на йу'ристу.*

АДЖЬАКИЙ [а|дж'акиї], а, е, займ. вказ., зневажл. Отакий. *'Адж'акиї ока'заўс'а!*

АДИ [а|ди!], виг. Дивись. *А|ди! / а|ди! / пр'амо 'нише по 'вулиц'і/ а ни їде. А|ди! / меї! / ти п'ішла/ а ко'ш'олку за'була гет'.*

АДРИС [а|дрис], а, ч. Адреса. *Ни|ма об'ратн'ого 'адри'са на п'ісм'і.*

АДРИСЬ [а|дрис'], а, ж., рідко. Адреса. *А йа 'киї 'адри'с' н'іх'то ни зна.*

АЕС [а|ес], а, ч. Атомна електростанція; від загальноновживаного АЕС. *На а|ес'і 'роб л'ат' об'ойе/ ў Йужноук'райнк'і.*

АЖ¹ [аж], спол. Що. *Так наса'палас'а/ аж 'руки п'ід'н'ат' не 'можу.*

АЖ² [аж], част. підсил. ♦ **Аж гай гуде (робити)** – на повну силу, інтенсивно. *П'ішла ро'бота/ 'робл'ат'/ аж гай гуде.* ♦ **Аж іскри сипляця (з когось)** – сердита людина. *Во'на/ та'ка аз'і'я/ шо пр'амо 'іскри з 'нейі 'сипл'ац'а.* ♦ **Аж до неба** – дуже високо. *'Л'ізе на дра'бин'і/ аж до 'неба.* ♦ **Аж синій** – змерзлий. *З'мерзли/ аж 'син'і.* ♦ **Аж світиця** – тонкий. *Ху|диї/ аж с'в'іти'ц'а.*

АЖ-АЖ [аж-аж], присл. міри і ступ. Занадто. *'Перед с'вал'бойу прибе'у'рали ў дво'р'і аж'аж.*

АЗЕЙБАРЖАНЕЦЬ [азе'їбар'жанец'], 'а, ч. Людина родом з Азербайджану. Див. **АЗЕРБАЖАНЕЦЬ**. *Азе'їбар'жанец' з Добров'іл'іч'коўки.*

АЗЕР [азе'р], а, ч. Людина родом з Азербайджану. Див. **АЗЕРБАЖАНЕЦЬ**. *Шу'кайут' йа'когос' 'азе'ра.*

АЗЕРБАЖАНЕЦЬ [азе'рба'жанец'], 'а, ч. Людина родом з Азербайджану. *'Хату куп'или йа'кіс' азе'рба'жанц'і.*

АЗІЯ [аз'і'я], йі, ж., згруб. Зла, сварлива жінка. *Він спок'оїний/ а во'на/ та'ка аз'і'я/ шо пр'амо 'іскри з 'нейі 'сипл'ац'а.*

АЗІЯКА [аз'і'йака], и, сп., згруб. Зла людина. *А йо'го брат/ було/ аз'і'йака/ т'іки 'накосц'і /робе су'сід'ам.* ♦ **Азіяцький син** – злодій. *Аз'і'йац'киї син/ ну ни випраў'л'айіц'а// т'ур'ми йо'му/ видно/ мало.*

АЗІЯТ [аз'і'йат], а, ч. Людина з Азії; кореець, китаєць; азіат; представник монголоїдної раси. *Йа'к'іс' аз'і'йати ўз'а'ли 'поле/ ци'бул'у 'б'ілу ви'рошч'уват'.*

АКАПИС [а'капис], а, ч., ірон. Мораль; повчання. *'Помн'у 'бат'ковий а'капис/ шо т'реба їти ї не спи'н'ац'а.* ♦ **Читати акапис** – виховувати; висповідувати, лаяти. *Бу'ло 'ц'ілу н'іч' йо'му а'капис ч'и'тайу/ шоб ни пиў.*

АКАЦІЙКИ [акац'і'йки], 'йок, мн. Зарослі дерев (акації). Див. також **АКАЦІЯ**. *У Ф'рунз'і [куток села] йак жи'ли/ то там/ акац'і'йки та'к'і були/ ч'ериз до'рогу од 'хати.*

АКАЦІЇ [акац'і'ї], мн., Зарослі дерев (акації). Див. також **АКАЦІЯ 1, 3**. *Ста'ре к'ладовишч'е перетво'рило'с' ў а'кац'і'ї/ усе зарос'ло.*

АКАЦІЯ [акац'і'я], ії, ж., 1. Акація, Асасія *reppinervis*. 2. буд. Матеріал з дерева акації. *'Посл'і воїни/ йак ст'ройіли'с' / то 'л'еса/ не було де ўз'ат' / то б'рали а'кац'і'їу// кре'ве/ а шо ж з'робиш?* 3. Зарослі дерев (акації); [СНГТ К, с. 14; МСУГ(Громко,2017), с.206–207]. Див. **ОКАЦІЯ**. 4. Насадження високих дерев із білими квітками; насадження кущів акації з жовтими квітками. *Там із 'парку т'іки а'кац'і'я ма'ла ос'талас'.* [МСУГ(Громко,2017), с.206–207].

А-КАЧІ [а-'кач'і!], виг. Для підкликання качок. *'Сип'у конб'і'корму йім/ а-'кач'і! / б'іж'ат' / голон'і.*

АКИ [аки], мн., збірн. Учні класу А старшої школи. *Це'нтро'в'і / з 'Першого т'раўн'а/ 'аки// з дру'гих школ/ з Шеў'ч'енка/ з Пу'т'і/ то 'беки.*

А-КИШ [а-'киш!], виг. Для відганяння курей. *А-'киш! / а-'киш!// де там? / гре'бут' / 'гади/ а ни 'кур'і/ до во'ди.*

А-КИША [а-'киша!], виг. Для відганяння курей. *А-'киша! 'Кажу/ йак до поро'с'ач'ої 'каш'і л'ізут' // ну/ не 'можна остудит' / би'з курей не ос'в'ати'ц'а.*

А-КОЗЬ [а-'коз'!], виг. Для підкликання кіз. *'Баба 'Йел'ка к'із з двац':ат' 'мала// т'а'гайе йіх// а-'коз'! а-'коз'!*

А-КОСЬ [а-'кос'!], виг. Для підганяння лошати, яке супроводжує підводу. *У'же 'ч'уйім/ ше з пово'рота/ шо Пе'рехрист 'йіде/ о'цей 'кон'ух/ з Кри'кунки [колишнє сусіднє село]// а-'кос'! / кри'чит' // бо ше ї з ло'шам.*

АКСАКАЛ [акса'кал], а, ч. Кавказець, горець. ♦ **Як аксакал** – міра натягання шапки (на очі). *Т'реба/ шоб лоб 'видний буў// а то на'т'агнут'/ о'ч'еї не 'видно/ йак акса'кали.*

АКУРАТ [аку'рат], присл. 1. Саме так, якраз. *Аку'рат так і виши'вала бол'гарс'ким х'рестиком/ йак 'т'ітка 'Дус'а ў'ч'ила.* 2. Щойно. *При'го'тови'ла на ст'іл/ аку'рат при'їш'ли.*

АКУРАТИСТ [акура'т'іст], а. Охайний, який дотримується чистоти і порядку.

АКУРАТИСТКА [акура'т'істка], а. Жін. до АКУРАТИСТ. *У бол'ниц'і медсест'роїу 'робе/ то та'ка акура'т'істка // ўсе 'вимите/ нагляд'ане.*

АКУРАТНИЙ [аку'ратний], а, е, прикм. Охайний, який дотримується чистоти і порядку. *Чоло'в'ік аку'ратний.* Див. також АКУРАТИСТ.

А-КУРИ [а-'кур'і!], виг. Для вигання всіх курей із сараю. *'Рано йім/ а-'кур'і!// пове'ходи'ли!// ни'ма ч'ім 'дихат' ў са'райі/ а-'кур'і!*

АЛА! [ала!], виг. Репетування. *'Ала 'те'л'а п'ідзи'вайут' а-'луч'!*

АЛАЛАТИ [ала'лати], айу, айіш, недок. 1. Репетувати, заважати криком. *П'ід бол'ниц'ойу ган'айут' і ала'лайут'/ а бол'н'і ўже спл'ат'.* 2. Репетування про допомогу. *Во'на/ б'едн'ін'ка/ ала'лала на ўсе 'поле.*

АЛЄЙКА [ал'еїка], и, ж. Смуга кущів [МСУГ(Громко,2017), с.207].

АЛЄЯ [ал'еїа], йі, ж. Смуга дерев [МСУГ(Громко,2017), с.207].

АЛИЧА [али'ч'а], і, ж. Зарості дерев, лісосмуга аличі в полі [МСУГ(Громко,2017), с.206].

АЛІМІНЬОВИЙ [ал'і'м'ін'овий], а, е, прикм. Алюмінійовий (посуд). *Ал'у'м'ін'ове в'ід'ро.*

АЛКАНАВТ [алка'наўт], а, ч., жарт. П'яниця. *'Коло ч'аї'нойі си'дит о'дин алка'наўт/ ўже пі'д:атий.*

АЛКАШ [ал'каш], а, ч., жарт. П'яниця. *У пар'ку/ п'ід куш'ч'ами ал'каш спит.*

АЛКАШНЯ [алкаш'н'а], і, ж., збірн., знев. П'яниці. *До 'нейі/ ўс'а алкаш'н'а с'ходе'ц'а/ 'водку куп'л'а.*

АЛКИНА [Алкина], ойі, *прикм. типу, вл. н., ваконім.* Кличка корови, у якої господарка Алка [В ПБ, с.56].

АЛКОГОЛІК [алко/гол'ік], а, ч. П'яниця; людина, яка зловживає алкогольними напоями.

АЛКОГОЛІЧКА [алко/гол'іч•ка], а, ч. Жін. до **АЛКОГОЛІК.** *Ва'л'айіц'а тид за'бором/ц'а алко'гол'іч•ка.*

А-ЛУЧ! [а-луч•!], *виг.* Для підкликання теляти. *А 'те^л'а п'ідзи'вайут' а-луч•!*

А-ЛУЧ-ЛУЧКИ! [а-луч-лучки!], *виг.* Для підкликання телят. *Це на 'ферм'і/кри'ч•у бу'ло/ а-луч•ки!/'те^л'атам/ а во'ни кол'госпн'і/з'р'аз'н'і/го'лодн'і.*

АЛЬОША [А'л'оша], і, ч., *ірон.* Нерозумна людина, йолоп. *Ти шо А'л'оша/шо не пон'і'майіш?*

АЛЮМІНКА [ал'у'м'інка], и, ж. Алюмінійовий посуд. *Йак ал'у'м'інка/то приго'р'айе.*

АЛЮМІНЬ [ал'у'м'ін'], 'а, ж., *рідко.* Алюміній. *Каст'рул'ка та'ка з ал'у'м'ін'і.*

АЛЯ-ЛЯ [ал'а-л'а!], *виг.* Звуконаслідування безмістовного, довгого і надокучливого говоріння. *На 'лавоч•к'і/у'вес' ден'/ал'а-л'а!/'ал'а-л'а!/'ни 'майут' шо ро'бит'.*

АЛЯЛЯКАТИ [ал'а'л'акати], айу, айіш, *недок.* Говорити безмістовно, довго й надокучливо. *Іду на ро'боту/ал'а'л'акайут//з ро'боти/зноў ал'а'л'акайут'.*

АМ [ам!], *виг., дит.* Для спонування дітей їсти. *Ам!/'до'ц'а/ам!/'хо'роша/'мамина.*

АМАТЬ [амат'], амайу, амайіш, *недок., дит.* Їсти. *'Будиш 'амат'?*

АМБА [амба], ж., *незм.* 1. Кінець, загибель. *'Амба йо'му.* 2. *виг., жарг.* Кінець. *Кон'ч•ай ро'бит'!/'Амба!/'Ша'баш!*

АМБРОЗІЯ [амб'роз'ійа], йі, ж. Амброзія, Ambrósia. *Су'шиу 'лис'т'а амб'роз'ійі/а тод'і пери^емел'увау//добау'л'ау шос'і кро'пуу жу'ка коло'рац'кого.*

АМЕРИКАНИЦЬ [амери^е/каниц’], ’а, ч. 1. Чоловік родом з Америки. *Найшла со/б’і ч·оло/в’іка/ в’ін амери^е/каниц’.* 2. перен. Предмет, виготовлений в Америці. *Шаўро/л’ет/ амери^е/каниц’.*

АМЕРИКАНКА [амери^е/канка], и, ж. 1. Жін. до **АМЕРИКАНИЦЬ**. ♦ **Як американка** – яскрава. *’Йарка та/ка по/мада/ разу/д’ета/ йак амери^е/канка.* 2. Сорт картоплі з рожевою шкіркою. *Амери/канки ў/кинули п’ят /в’ідер.* 3. перен. Коротка кофтинка, популярна у 80-х роках минулого століття. *Уў амери/канках на /танц’і й’дут’ д’іў/ки.*

АМОЖ [а/мож], част., вст. слово. Може. *Приї/де хот’ на с/вайбу до /доч/ки/ а/мож.*

АМПИДИЦІТ [ампи^е/диц’іт], а, ч., рідко. Апендицит. *Зро/биў йо/му Ва/сил’ Ан/тонович· ампи^е/диц’іт.*

АМУНІСТІЯ [амун’іс’т’ійа], йі, ж., рідко. Амністія. *Не дож/даў аму/н’іс’т’ійі/ ўмер.*

АНА [а/на!], виг., яким супроводжують биття когось. *А/на! то/б’і за те/ шо кур/ч·а з’:іў.*

АНАНІЙ [а/нан’ій], йа, ч., перен. Дуже спокійний чоловік. *Тої/ з Пу/т’і [мікротопонім]/ та/киї ўже спо/коїний/ то А/нан’ій ка/зали на н’ого.*

АНБА [анба], ж., незм. Кінець. Див **АМБА 1**. *’Анба йо/му/ і ўсе.*

АНБРОЗІЯ [анб’роз’ійа], йі, ж. Амброзія. Див. **АМБРОЗІЯ**. *’Ран’ч·е /ц’ойі анб’роз’ійі не /було// дес’ у шис’т’ідис’атих во/на пойма/вилас’.*

АНГЕЛ [’ангел], а, ч., рел. 1. Посланець Бога, ангел. ♦ **Перелетів ангел хату** – про настання спокою (в родині). *Нако/н’ець-то пере/лет’іў /ангел /нашу /хату.* 2. перен. Захисник, охоронець. *У /нейі ч·оло/в’ік /ангел дл’а /нейі.* ♦ **Ангел-хранитель**. *’Носит’ в’ікону йак /ангела-хра/нител’а.* 3. перен. Спокійний, безтурботний, мовчазний чоловік. ♦ **Як ангел**. *Су/с’ід йак /ангел.*

АНГЕЛЬСЬКИЙ [’ангел’с’кій], а, е, рел. Прикм. до **АНГЕЛ 2**. ♦ **Ангельський характер**. *І ў ди^е/тини /тоже /ангел’с’кій ха/рактер.*

АНГИНА [ан/гина], и, ж. Ангіна. *Ан/гини ў /нейі /ч·аст’і були/ то г/ланди /вир’ізали.*

АНГЛІЙЧАНКА [англ'ійч•анка], и, ж. Учителька англійської мови. *Ў*
дом'іку жи/ла англ'ійч•анка *Райа*.

АНДАТРА [андатра], и, ж., зоол. Ондатра, *Ondatra zibethica*. *На*
Коси/н'і [мікропопонім] *андатру* *бач•или*.

АНДЕЧКИ [анде^ч•ки], присл. Ось. *Анде^ч•ки во/на схо/валас'/ а йа йі/йі*
найш/ла.

АНДРІЙЧУЧКА [А/ндр'ійчучка], и, ж. 1. вл. н.. Прізвисько жінки
Андрійчук. *А/ндр'ійч•уч•ка* *коло т/раси жи/ве*. 2. вл. н., ваконім. Кличка корови, у
якої господарка **АНДРІЙЧУЧКА** 1. *А/ндр'ійч•уч•ка знов ўт'ік/ла з че^ре/ди*.

АНИГДОТ [анигдот], а, ч. Анекдот. *Жиз'н'аній анигдот*.

АНИ [а/н'і], част. Аж ніяк. *Не їде ў'гос'т'і до мене/ а/н'і не їде// ч•ос'*
серди^ц•а.

АНИ-АНИ [а/н'і], присл. Анітрохи. *Не с/ходить' з м'еста а/н'і-а/н'і*.

АННА [Анна], и, ж., вл. н., церк., христ. Свята Анна – матір Богородиці.
▲ **Аннин день** – свято на честь непорочного зачаття Св. Анною Св. Марії. *На*
Аннин'де'н' ў Лисо/гору [с.Лиса Гора] *ў'церкву* *йїздили*.

АНОСЬ [а/нос'], займ. вказ. *Анос'/ т'іки камі^н•і ос'талис' од хати/ де*
Гал'а Мах/нова жи/ла.

АНТОНОВИЧ [Ан/тонович], а, ч., вл. н., фамільярне. Іменування місцевого
заслуженого лікаря-хірурга Сидоренка Василя Антоновича. *Йа/кас' тула дес'*
ў'з'алас'/ н'іду до Ан/тонович•а/ хай *вир'іже*.

АНТРАЦІТ [антрац'іт], а, ч. Антрацит, сорт вугілля. *Антрац'іт да/вали*
т'іки інва/л'ідам і ве^те/ранам воїни.

АНУ [ану!], виг. Для проганяння когось. *Ану! Оц'с'уда! Пови/лазили!*

АНУ-НУ [ану-ну!], виг. Для прохання щось розповісти. *Ану-ну!/ розка/жи/*
шо там ў'ч•ора було.

АНЦИБОЛ [анцибол], а, ч. Зірвіголова, бешкетник. *Та/к'і бу/ли ма/лими*
анциболами/ та пови^рос'тали. ♦ **Анцибольська душа**ра – лайка бешкетників за
особливі й неодноразові витівки. *Йак во/но ўро/дилос'/ то во/но/ шо ни ро/би/*
анцибол'с'ка ду/ш•ара.

АНЦИХРИСТ [ан'цихрист], а, ч. 1. Людина, яка не вірить в Бога. *Дош'ч'і не їдут' / бо ба'гато ан'цихрист'і ўро'дилось'.* 2. Зірвиголова, шибеник. *То та'кий ан'цихрист' / шо хаї Гос'под' 'милує.*

АНЬКА [Ан'ка], и, ж., вл. н., знев. Легковажна дівчина. ♦ **Як Анька** [за поклони] – несерйозно, легковажно. *При'еналас' / йак 'Ан'ка за поклони.*

АНЬКИН [Ан'кин], а, е, прикм. Який належить або властивий Аньці. Див. **АНЬКА**. ▲ **Анькина душа** – безчесна людина. *'Пор'адущина / йак 'Ан'кина ду'ша.* ▲ **Анькин хлопець** – невизначений чоловік, невідома людина. *При'єй'жаў тут йа'кийс'а / ч'и н'є // йак 'Ан'кин х'лопець'.*

АПЕНДИКОК [апи'нди'кок], а, ч., жарг. Апендицит. Див. **АПЕНДИЦІТ**. *То'б'і ўже 'вир'ізали апи'нди'кок?*

АПЕНДИЦІТ [апи'нди'ц'іт], а, ч. Апендицит. *Зро'били йо'му апи'нди'ц'іт ў Добр'і [с-ще Добровеличківка].*

АПОСТОЛ [а'постол], а, ч. Зображення святого. *А'постол Пет'ро.* ♦ **Як апостол** – нерухома постава людини. *Не поше'велиц'а / йак а'постол / стаў і сто'їт'.*

АПРЕЛЬ [ап'рел'], а, ч. Квітень. *Уў ап'рел'і ї розни'салис' ми.*

АПРЕЛЬКА [Ап'рел'ка], и, ж. 1. вл. н., вул. Прізвисько жінки, яка народилася у квітні. *Йа з Ап'рел'койу ў од'н'і ї 'ферм'і до'їли ко'р'іў.* 2. вл. н., вакон. Кличка корови, у якої господарка **АПРЕЛЬКА** 1. *Ап'рел'ка ў ч'ере'д'і 'перва ўс'і'гда.*

АПРЕЛЬСЬКИЙ [ап'рел'с'кий], а, е, прикм. Який відбувається у квітні. Див. **АПРЕЛЬ**. ▲ **Апрельський виводок** – *Кро'л'і ў мене / ап'рел'с'кий 'виводок.*

АРАВА [а'рава], и, ж. Орава, юрба, натовп. *'Ц'іла а'рава їде ў Ше'ў'ч'енка [мікротопонім] / ў клуб на 'танц'і.*

АРАВОЮ [а'равойу], незм., присл. сп. дії. Гуртом. *Х'лоц'і а'равою за 'нейу 'ход'ат'.*

АРБАЖІКА [арба'ж'іка], и, ж., бот. Цибуля-сіянка. *Арба'ж'іку 'баноч'ками прода'їут'.*

АРГОНІЯ [ар'гон'ія], іїі, ж. Жоржина. *Йак к'рупна / то ар'гон'ія // а 'м'елка / г'іор'г'ін.*

АРИНДАРЬ [арин/дар’], а, ч. Орендар. Див. **АРИНДАТОРЬ**. *Арин/дар’ стаў/ка.*

АРИНДАТОРЬ [арин/датор’], а, ч. Орендар. *Во/на продаўш/ч·иц’а/ а в’ін арин/датор’ мага/з’іна.*

АРКАДІЙ [Ар/кад’ій], а, ч., *вл. н.*. Іменування місцевого майстровитого кравця. *Ар/кад’ій к’ройіў і шч·і/таў ўсе у ш/веїні.* ▲ У **Аркадія** – у швейній майстерні. *Де /шила п/лат’а? – У Ар/кад’іа.*

АРКАНИТИ [ар/канити], н’у, нищ, *недок.* 1. Робити аркан для ловіння коней. *Так ар/каниў /коней/ н’іх/то не м’іг так.* 2. Триножити коней мотузкою.

АРКУШИХА [Ар/кушиха], и, ж. Прізвисько місцевої продавчині одягу. *Кос/т’ум /Колі ў Ар/кушихи ку/пила/ дву/бортній.*

АРНАУТКА [арна/утка], и, ж. Пшениця тверда, *Tritioum durum Deaf.* *Арна/утку ше зразу ў кол/госп за/возили/ дл’а по/садки // а ти/пер ни /сад’ат’ та/ку.*

АРТАЧІТИСЬ [ар/тач·ітис’], ус’, іс’а, *недок.* Чинити супротив, опиратися. *Мо/йа [корова] так ар/тач·іц’а/ гет’ ни /хоч·е і/ти.*

АРТЕЗІАН [артез’і/ан], а, ч. Артезіанський колодязь [СНГТ К, с. 14].

АРТЄЛЬ [ар/т’ел’], і, ж. 1. Колгосп. *Ар/т’ел’і ч·и кол/госпи/ ни з/найу/ ми /темн’і були/ /т’іки шоб ро/били.* 2. Колектив з кількох колгоспників, які виконують різні польові роботи. *По п/ят’ тракто/р’іў/ було та/ка ар/т’ел’.*

АРТИЗІАН [артиз’і/ан], а, ч. Артезіанський колодязь [СНГТ К, с. 14]. Див. **АРТЕЗІАН**.

АРХАРОВЦІ [ар/хароўц’і], ів, *мн.*, *вл. н.*. Прізвисько групи молодиків. *У к/лас’і ў нас/ на двох х/лопц’іў/ ар/хароўц’і ч·ос’ ка/зали.*

АРШИН 1. *заст.* Міра довжини. *Наб/рала ма/тер’ійі ар/шин /дес’ат’/ дв’і/нац’ат’.* 2. Невелика земельна ділянка. *Ар/шин /менший ч·ім гектар.* 3. Прилад для вимірювання земельної ділянки. *При/шоў із с’іл’со/в’ета/ шоб ар/шином /вим’ір’ат’ го/род/ ми^е/жу/ і су/с’ід’ам/ і нам.*

АРЯ [а/р’а!], *виг.* 1. *мисл.* Для цькування собак. 2. Для відганяння собак. *Т’і/кай! Ар’а!*

АСВАЛЬТ [ас'вал'т], а, ч. 1. Асфальт. *Йак ас'вал'т у дво'р'і/ то ўже ни /б'едн'і хазаїни.* 2. Двір із настеленим асфальтом. *Харош дв'ір та'кий поха'з'аїс'к'і ўсе з'робл'ано ас'вал'т у дво'р'і* [МСУГ(Громко,2017), с.207]. 3. Дорога з твердим покриттям [МСУГ(Громко,2017), с.207].

АСВАЛЬТІРОВАНІЙ [асвалті'вал'т'ірованій], а, е, дієприкм. пас. мин. ч. від **АСВАЛЬТІРОВАТЬ**. *Асвал'т'ірованій дв'ір.*

АСВАЛЬТІРОВАТЬ [асвалті'вал'т'іруват'], уйу, уйіш, недок. Асвальтувати. *Ў Шеўч'енка [мікротопонім] йа'к'іс' грук'зіні асвал'т'ірували/ ше при Горба'ч'ову.*

АСІНА [Ас'іна], ойі, прикм. типу, вл. н., ваконім. Кличка корови, у якої господарка Ася [В ПБ, с.56].

АСМА [асма], и, ж., мед. Астма. 2. Задишка (не хвороба). *Проїшоў н'ід /гору/ та'ка /нач'е /асма/ /важко /дихайу.*

АСМАТІК [ас'мат'ік], а, сп. Чоловік або жінка, хворі на астму. Див. **АСМА**. *Во'на ас'мат'ік була/ ўсе по бол'ни'ц'ах /йїзде.*

АСЬКА [Ас'ка], и, ж., вл. н., капронім. *Ба'сixa йде/ /Ас'ка попе'ред'і/ і д'вац'ат коз за н'у.*

АТЛАСОВИЙ [ат'ласовій], а, е, прикм. Атласний, виготовлений з атласної тканини. *Ат'ласове од'і'яло. Ат'ласов'і /л'енти.*

АТОМНА [атомна], ойі, субст. Атомна електростанція. Див. **АЕС**. *На /атомн'і пра'ц'уйут'.*

АТПРУСЬ [атп'рус'!], виг. Для проганяння котів.

АТРАЦІТ [атра'ц'іт], а, ч. Антрацит, сорт вугілля. Див. **АНТРАЦІТ**. *Атра'ц'іта ў'кину/ і до /ранку /тепло ў'хат'і.*

АТРУСЬ [ат'рус'!], виг. Для проганяння кролів.

АУЛ [а'ул], а, ч. Найдальший, найглухіший куток села. *Аж на а'ул'і жи'вут' /ту'ди/ н'ід /Коколову [колишне сусіднє село].*

АФІРІСТ [аф'і'р'іст], а, ч. Аферист, злодій, обманщик. *Йа'к'іс'а аф'і'р'іст хо'диў/ ка'заў/ шо страхо'ван'іе.*

АФША [аф'іша], і, ж. 1. Афіша. *Л'он'а Д'інул* [місцевий художник-оформлювач] *та'к'і а'ф'іш'і мал'у'ваў / з к'і'на л'у'деї п'р'амо*. 2. Місце, де вивішували афіші. *Коло к'луба од а'ф'іш'і най'крашч'е / видно / і с'вайбу / і на'рад*.

АФОН [афон], а, ч. Свята гора у Греції. ♦ **З Афону спустиця** – не знати чогось загальновідомого. *Ти шо / з А'фону спус'тилас' / ўс'і ж з'найут'.*

АФТОБУС [аф'тобус], а, ч. Автобус.

АФТОБУСНА [аф'тобусна], ойі, ж., субст. Автобусна станція. *Поноч'і їдем на аф'тобусну*.

АФЬОРА [аф'ора], а, ч. Афера, злочин, обман. ♦ **Афьори крутити** – обманювати, повертати нечесні справи. *А'ф'ори ў мага'з'ін'і кру'тила*.

АХ [ах!], виг. 1. Для вираження незадоволення, обурення. *Ах! / ти та'ка-с'а'ка*. 2. Для вираження іронії, сарказму, насмішки *Ах! / ти ди'ви на /нейі// п'р'амо н'і'ч'о їй не ска'жи*.

АХНУТИ [ахнути], -ну, -ниш, док., ірон. Померти. *Йак ви тут? – Ше ни /ахнула*.

АХ-ТІ-ТІ [ахт'іт'і!], виг. від захоплення кимось, чимось. ♦ **Ахтіті який!** – Дуже гарний, захоплюючий.

АХТОБУЗ [ах'тобуз], а, ч., рідко. Автобус. Див. ще **АФТОБУС**. *Поўний ах'тобуз на'биўс'а*.

АХТОМАТ [ахто'мат], а, ч., рідко. 1. Автомат. *Ахто'мат йе /т'іки у войенру'ка ў ш'кол'і*. 2. Мисливська рушниця. *У моло'дих ахто'мат / а йа так*.

А-ЦІБА [а-ц'іба!], виг. Для відганяння собак. *А-ц'іба! /Т'іч'ка йа'ка!*

АЦЬКА [ац'ка], и, ж., дит. Яблуко. *Ац'ку /коч'у!*

АЧ [ач·], част. Бачиш. *Ач· йа'ка ти'перич'ки моло'д'ож'!*

АЧКА [ач'ка], и, ж., дит. Собака. *Ач'ка /кус'а*.

АЧУ [ач'у!], виг. Для відганяння свиней. *А'ч'у! на них! Ди'ви!*

АЯК [а'йак], част. ствердж. Авжеж. *А'йак /т'іки так*.

АЯКЖЕШ [а'йакжеш], част. Авжеж, звісно, так. *П'і'ду / а'йакжеш п'і'ду*.

АЯКЖИЖ [а'йакжиж], част. ствердж. Авжеж. Див. **АЯКЖЕШ**. *А'йакжиж / ў три /ноч'і ста'вали*.

А-Я-Я [а-йа-йа!], виг. Для присоромлення кого-небудь. *А-йа-йа! Йак то'б'і ни с'тідно.*

А-Я-ЯЙ [а-йа-йаї!], виг. Для присоромлення кого-небудь. Див. **А-Я-Я**. *А-йа-йаї! Йак вам не ої-ої-йої!*

ЛІТЕРАТУРА

1. Глуховцева К. Д. Говірка як об'єкт діалектологічних досліджень. *Діалектологічні студії. 4. Школи, постаті, проблеми* [відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей]. Львів, 2004. С. 262-274.
2. Горбач О. Південноволинська говірка й діалектний словник с. Ступно кол. Пов. Здовбунів. О. Горбач. *Зібрані статті. V. Діалектологія*. Мюнхен, 1993. С. 403-426.
3. Громко Т. В., Громко Є. А. Феліноніми у говірковому мовленні Центральної України. Крок у науку [Збірник статей IV Всеукраїнської наукової шкільної конференції 26-27 квітня 2018 року]. Дніпро, 2018. С. 173-177.
4. Громко Т. В. Кіноніми у говірковому мовленні Центральної України. *Філологічні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку* [Міжнародна наукова-практична конференція, 21-22 грудня 2018 року]. Одеса, 2018. С. 10-12.
5. Громко Т. В., Лучик В. В., Поляруш Т. І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини. Київ-Кіровоград, 1999. 224 с.
6. Громко Т. В. Семантичні особливості народної географічної термінології Центральної України (на матеріалі Кіровоградщини). Кіровоград, 2000. 175 с.
7. Дзензелівський Й. О. Програма для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови. Київ, 1987. 299 с.
8. Кіровоградська область: Історія міст і сіл УРСР. Київ, 1970. 560 с.
9. Курило О. Фонетичні та деякі морфологічні особливості села Хоробричів давніше Городенського повіту, тепер Сновської округи на Чернігівщині. Київ, 1924. 111 с.
10. Мельничук О. С. Словник специфічної лексики говірки села Писарівки (Кодимського району Одеської області). *Лексикографічний бюлетень Інституту мовознавства АН УРСР. Вип. 2*. Київ, 1932. С. 67-98.
11. Осташ Л., Осташ Р. Лексика села Стриганці як об'єкт лексикографічного опрацювання. Д. 1 (ДАВАТИ – ДВІЙНИЙ). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnuflm_2013_1_20 (дата звернення: 19.11.2019)
12. Осташ Р., Осташ Л. Словник говірки села Стриганці Тисменицького району Івано Франківської області [А, Б, В]. *Діалектологічні студії. 9. Запозичення та інтерференція* [відп. ред. Павло Гриценко, Наталя Хобзей]. Львів, 2010. С. 347-410.
13. Поляруш Т. І. Про збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови на території Кіровоградщини. *Топонімія Кіровоградщини*. Кіровоград, 1990. С.13-16.
14. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород, 2008. 480 с.
15. Хібеба Н. Матеріали до словника говірки села Росохи Старосамбірського району Львівської області *Лінгвістика. № 2(41) (2019)*. URL: <http://ling.luguniv.edu.ua/index.php/ling/article/view/56/59>. DOI: <https://doi.org/10.12958/2227-2631-2019-2-41-83-103>
16. Хобзей Н. В. Сучасне українське діалектне словництво. *Україна: культура, спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 13*. Львів, 2006. С. 819-826.

REFERENCES

1. Hlukhovtseva K. D. Novirka yak ob'iekt dialektolohichnykh doslidzhen. *Dialektolohichni studii. 4. Shkoly, postati, problemy* [vidp. red. P. Hrytsenko, N. Khobzei]. Lviv, 2004. S. 262-274.

2. Horbach O. Pivdenovolynska hovirka y dialektnyi slovnyk s. Stupno kol. Pov. Zdobuniv. O. Horbach. *Zibrani statii. V. Diialektolohiia*. Miunkhen, 1993. S. 403–426.
3. Hromko T. V., Hromko Ye. A. Felinonimy u hovirkovomu movlenni Tsentralnoi Ukrainy. *Krok u nauku* [Zbirnyk statei IV Vseukrainskoi naukovoii shkilnoi konferentsii 26–27 kvitnia 2018 roku]. Dnipro, 2018. S. 173–177.
4. Hromko T. V. Kinonimy u hovirkovomu movlenni Tsentralnoi Ukrainy. *Filolohichni nauky: suchasni tendentsii ta faktory rozvytku* [Mizhnarodna naukova-praktychna konferentsiia, 21-22 hrudnia 2018 roku]. Odesa, 2018. S. 10–12.
5. Hromko T. V., Luchyk V. V., Poliarush T. I. Slovnyk narodnykh heohrafichnykh terminiv Kirovohradshchyny. Kyiv-Kirovohrad, 1999. 224 s.
6. Hromko T.V. Semantychni osoblyvosti narodnoi heohrafichnoi terminolohii Tsentralnoi Ukrainy (na materialii Kirovohradshchyny). Kirovohrad, 2000. 175 s.
7. Dzendzelivskiy Y. O. Prohrama dlia zbyrannia materialiv do Leksychnoho atlasu ukrainskoi movy. Kyiv, 1987. 299 s.
8. Kirovohradska oblast. *Istoriia mist i sil URSR*. Kyiv, 1970. 560 s.
9. Kurylo O. Fonetychni ta deiaki morfolohichni osoblyvosti sela Khorobrychiv davnishe Horodenskoho povitu, teper Snovskoi okruhy na Chernihivshchyni. Kyiv, 1924. 111 s.
10. Melnychuk O.S. Slovnyk spetsyfichnoi leksyky hovirky sela Pysarivky (Kodymskoho raionu Odeskoi oblasti). *Leksykohrafichnyi biuleten Instytutu movoznavstva AN URSR*. Vyp. 2. Kyiv, 1932. S. 67-98.
11. Ostash L., Ostash R. Leksyka sela Stryhantsi yak ob'iekt leksykohrafichnoho opratsiuvannia. D. 1 (DAVATY – DVIINYI). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnuflm_2013_1_20 (data zvernennia: 19.11.2019)
12. Ostash R., Ostash L. Slovnyk hovirky sela Stryhantsi Tysmenytskoho raionu Ivano Frankivskoi oblasti [A, B, V]. *Dialektolohichni studii. 9. Zapozychennia ta interferentsiia* [vidp. red. Pavlo Hrytsenko, Natalia Khobzei]. Lviv, 2010. S. 347-410.
13. Poliarush T. I. Pro zbyrannia materialiv do Leksychnoho atlasu ukrainskoi movy na terytorii Kirovohradshchyny. *Toponimii Kirovohradshchyny*. Kirovohrad, 1990. S.13–16.
14. Sabadosh I. V. Slovnyk zakarpatskoi hovirky sela Sokyrnytsia Khustskoho raionu. Uzhhorod, 2008. 480 s.
15. Khibeba N. Materialy do slovnyka hovirky sela Rosokhy Starosambirskoho raionu Lvivskoi oblasti *Linhvistyka*. № 2(41) (2019). URL: <http://ling.luguniv.edu.ua/index.php/ling/article/view/56/59>. DOI: <https://doi.org/10.12958/2227-2631-2019-2-41-83-103>
16. Khobzei N. V. Suchasne ukrainske dialektne slovnytstvo. *Ukraina: kultura, spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. Vyp. 13. Lviv, 2006. S. 819–826.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ

- В ПБ – Громко Т. Ваконіми села Піщаний Брід Добровеличківського району Кіровоградської області. *Лінгвостилістичні студії*. Вип. 5. Луцьк, 2016. Вип. 5. С 53-59.
- МСУГ (Громко,2017) – Громко Т. В. Матеріали до словника українських говірок. *Наукові записки*. Випуск 160. Серія: Філологічні науки: *Studia semasiologica*. Кропивницький, 2017. С. 239-253.
- СНГТ ПБ – Громко Т. В. Семантика народних географічних термінів говірки села Піщаний Брід Добровеличківського району. *Наукові записки*. Випуск 160. Серія: Філологічні науки: *Studia semasiologica*. Кропивницький, 2017. С. 202-217.
- СНГТ К – Громко Т. В., Лучик В. В., Поляруш Т. І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини. Кіровоград, 1999. 224 с.

Громко Тетяна Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (Україна).

Громко Татьяна Васильевна, кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка Центральноукраинского государственного педагогического университета имени Владимира Винниченко (Украина).

Hromko Tetiana, Ph.D. in Philology, Associate Professor, post-graduate student of the Ukrainian Language Department at Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Kropivnitsky (Ukraine).